

**ГЕНЕЗА СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКОГО
ОСМИСЛЕННЯ ПОНЯТТЯ «НОВАЦІЯ»**

У сучасному світі відбуваються процеси, які кардинально змінюють життя людини. Всі ці новації з'явилися як результат творчої роботи вчених, винахідників і просто ініціативних мислителів; тих, хто створив нові та оригінальні ідеї і тих, хто довів ці ідеї та пропозиції до практичного втілення. Провоковані новаціями зміни в системі суспільних зв'язків, а також резонанс, що новації викликали в культурі, вимагають теоретичного осмислення і свідчать про відкритість проблематики понять «новація», «інновація» та «новаторська діяльність», які, у свою чергу, потребують визначення предметного поля, та меж смислового наповнення.

Сучасні зміни дослідниками С. Переслегіним, С. Глаз'євим визначаються як формування інноваційно-когнітивного укладу суспільства [9, С. 61], саме ці зміни актуалізують дослідження новацій та інновацій у суспільному розвитку.

Мета цієї статті – розглянути генезис соціально-філософського осмислення поняття «новація».

Ще в 80-ті роки минулого століття абстрактного слова «новація» не було в словниках української та російської мови. А ось в «Глумачному словнику іншомовних слів», новація тлумачиться як нововведення, нове [6, С. 367]. Стародавній індоєвропейський корінь «nov», що зберігся в латинській, французькій та російській мовах, позначає щось, що раніше не існувало, а тепер з'явилося [15, С. 402].

Французьке «novation» походить від латинського «novatio» (оновлення, зміна) [15, С. 402]. Термін «зміна» входить до складу сукупності понять, що характеризують рух та розвиток. Зміни розуміються як виникнення або знищення властивостей об'єкта, збільшення або зменшення його параметрів, його переміщення або перетворення, перехід в іншу форму [6, С. 368]. Зміни у відношенні до певного об'єкту – можуть класифікуватися як внутрішні і зовнішні, кількісні і якісні, часткові і системні. Якщо в класиці тотожність об'єкта самому собі була умовою опису змін, що з ним відбуваються, то тепер безпосередньо зміни стають умовою проникнення в стійкі форми буття об'єкта. Кількісні зміни, згодом переходять в якісні зміни соціальних і природних систем, визначають завдання самозміни суспільства (його виробничих, технічних, політичних структур, його культурних, наукових, розумових стереотипів). Здатність до самозміни (новаторства, прогресу) виявляється найважливішою і для суспільства в цілому, і для буття окремої людської особистості. Наявність цієї здатності дає людині можливість збереження своїх основних якостей, участі у процесах буття, порівняння з цими процесами сил і форм свого життя.

Цікаво, що, наприклад, англійською мовою термін новація перекладається як «innovation», а окремого поняття «новація» просто не існує. На нашу думку, це говорить про те, що для західних країн новації, що не можуть бути впроваджені в соціальне життя не представляють інтересу і дослідники не концентрують на них свою увагу. Тобто, культура західних країн орієнтована на запозичення відкриттів у інших культур і адаптації їх до себе.

Згідно з етимологічним словником української мови, виокремлюючою ознакою терміну «інновація», є приставка «ін» [15, С. 402], що означає «внутрішній», «зсередини», а не «всередину із зовні». Таким чином, за своїм значенням термін «інновація» відображає інтенціональність новації, тобто її націленість, спрямованість на предмет, «виходження» свідомості до предмета. Тобто, новація – це процес здійснення та проявлення нового, нове – сутність новації, а інновація – процес впровадження нового у діяльність. Також, новація розглядається як діалектична протилежність традиції, де традиція відображається як спосіб збереження і передачі соціокультурного досвіду між поколіннями, а новація постає способом формування нових змістів, заперечення та розвитку традиції.

Найважливішою в етимологічному значенні терміну «новація» є поняття «нове». Це – поняття, яке представлено у філософії такими характеристиками: онтологічною, гносеологічною, аксіологічною, праксіологічною. Онтологічну основу виникнення нового в процесі розвитку утворюють закони емерджентності [15, С. 401]. У гносеологічному аспекті новація сприймається, як відкриття, нова ідея в розумовій праці, єдність аналітики та комбінаторики. Щодо проксіології, інтелектуальна діяльність у будь-якій галузі, пов'язується з соціальним пізнанням, фундаментальними, прикладними та емпіричними науковими дослідженнями та направленням на задоволення суспільних потреб.

При зверненні до історико-філософського значення, є суттєва проблема поєднання новацій з існуючим соціокультурним середовищем. Будь-яка новація чи інновація приречена на забуття, відторгнення або лише на тимчасову місцеву реалізацію, якщо вона не зустрічає розуміння з боку приймаючого її суспільства, якщо відсутній соціальний попит, який визначається як станом суспільства, так і тим, який прошарок населення є найбільш зацікавленим у розвитку нового типу діяльності. Британський вчений М. Полані підкреслює необхідність відповідної готовності середовища, неявної згоди, «взаємного тяжіння братів по розуму», для того щоб інтелектуальне відкриття було прийнято [17, С. 205]. Ми солідарні з М. Полані, і, розвиваючи його думку, вважаємо, що необхідність консолідації вчених між собою та виявлення внутрішніх характеристик кожної новації. Історія знає безліч прикладів того, як відкриття та нововведення відторгалися і забувалися, якщо вони не відповідали соціокультурному середовищу. І навпаки, «соціальне замовлення» народжувало безліч пропозицій, які отримували визнання суспільства. З цього можна зробити висновок, що саме соціальна детермінація визначає долю новацій і нововведень: чи отримує творчий акт визнання чи буде приречений на забуття. Не всяка новація стає інновацією, деякі, наприклад, випереджають свій час і стають інноваціями через 10 років, а, іноді, і через століття. Тобто, розглядати поняття «новація» треба у декількох значеннях, як нове знання, нову ідею (осмислення і передачу значення) та знання про закони та закономірності. Це припущення підтверджує правило У. Томаса: якщо явище не об'єктивне за своїми передумовами, то може стати об'єктивним за своїми результатами [1, С. 223].

В античній культурі думки філософів з приводу традиції та новації були діаметрально протилежні. Тут, насамперед, мова йде про Давню Грецію. З одного боку, при такому типі світогляду, як міфологія, новації того часу мають космологічну основу. А з іншого – можна зафіксувати протистояння лінії Геракліта і лінії Парменіда, одна з яких робила акцент на плинності буття, можливості змінити щось за допомогою осмислення і винаходами нового, а інша – на його стійкості [1, С. 143]. Пізніше, Ніцше, досліджуючи культуру Давньої Греції, констатував наявність в ній поряд із звичним для європейської раціоналістичної класики гармонійного, спокійного і прекрасного начала, символізованого Аполлоном (порядок), також і начала тривожного і неспокійного, що випливало із співпереживання масою учасників оргіастичного культу смерті і воскресіння, символізованого Діонісом, – культу, з якого і походила давньогрецька трагедія (хаос) [1, С. 209]. У перших філософських роботах з проблематики новацій головний акцент робився на вивчення джерел творчості, творчих процесів і творчої особистості, а питання впровадження та практичного використання нових ідей і оригінальних рішень практично не обговорювалися. Термін «творчість» тут інтерпретується як діяльність, що породжує щось якісно нове, чого ніколи раніше не було.

Давньогрецькі філософи вважали, що творчість може існувати в двох формах: божественній й людській. Якщо божественна творчість представлена в актах творення космосу і життя, то людська – у формі мистецтва і ремесла. Людська творчість ставилася в залежність від божественних накреслень, коли людина лише реалізує божественну волю в «земних справах» [1, С. 215]. Таким чином, виконуючи цю волю, людина виступає лише виконавцем, практично не відповідальною за наслідки своїх дій. Наприклад, «Думки людські – дитячі забави» – Геракліт [1, С. 213]. Мала місце спроба пов'язати поняття «творчість» з поняттям «нове». Таку спробу зробив Платон: «Творче мистецтво – це причина виникнення нового, того, чого раніше не було» [1, С. 300]. Платон вважав, що в основі творчості є світова Душа. Згідно з Платоном, є два «роди» створення нового: людське і божє. Божа творчість створює вічні цінності. Творчість людини залежить від божої і обмежується відповідно часовими рамками, проявляється в творчих справах філософа, царя-правителя, державного діяча, лікаря, пророка, поета, ремісника або землероба.

Аналізуючи динаміку давньогрецьких філософських уявлень про новаторство (характеристика суб'єкта діяльності) і новаторську діяльність (цілепокладання і її здійснення), помічаємо, що в міру розвитку цих уявлень відбувається зміщення акценту від божественної детермінації, коли людині уготована була лише «роль виконавця», до особистісної та соціокультурної обумовленості. На перше місце ставляться сподівання новатора (того, хто здійснює діяльність і має характеристики новаторства) або вплив соціального оточення.

Божественна природа творчої активності людини, здатність до виведення нею нового, декларувалася і в християнській філософії. У середні століття існувало уявлення про те, що талант або особливі здібності, є проявами «божественного вибору» [1, С. 396]. Носії цих здібностей розглядалися як «провідники» божественного творчого задуму. Августин Блаженний описував новаторську творчість як акт божественної особистості по «викликанню буття з небуття» [1,

С. 399]. При цьому він виділяє волю як функцію особистості, що має справу з тим, чого немає і створює щось на відміну від розуму, який має справу з тим, що вже є. Августин робить акцент уже не тільки на «управлінні» новаторською творчою діяльністю людини з боку Бога, а й на впливі на неї з боку релігійних інститутів. На його думку, у відкритті новаторської творчої сили людини вирішальну роль буде грати християнство.

Одним з чинників, який зумовив внесок середньовічних філософів у розуміння сенсу поняття новації, є те, що вони починали розглядати поняття «творчість» та «здатність і можливість зробити щось нове», як творчу активність великої кількості людей, яка призводить до виникнення новації.

Перший серйозний виклик уявленням про божественну детермінацію продуктивної діяльності людини був зроблений в період Відродження (Ф. Петрарка, Дж. Бокаччо, Б. Телезіо, М. Монтень і ін.) Однією з найважливіших особливостей цього періоду в розвитку людської цивілізації є переміщення акценту від Бога в бік людини [1, С. 389]. Це, звичайно, не могло не знайти свого відображення і в зміні пріоритетів в області поглядів на смисл, джерела і процес новаторської діяльності. У цей історичний період продуктивна діяльність людини перестає розглядатися лише як прояв божественного задуму. Людина «звільняється» від Бога і починає творити нове самостійно. В процесі розвитку філософських уявлень про природу продуктивної діяльності людина ставала вільніше не тільки в контексті свого «звільнення» від ролі провідника Божої волі, але і від тиску з боку держави і релігії. «Одна насолода в житті – творити», «Що користі в тому, що ти багато чого знав, раз ти не вмів застосовувати твої знання для створення нового» – вважав Ф. Петрарка [1, С. 382]. «... вичерпати нове в своєму житті неможливо: вже здається, наказано багато, аж ні – недоказаного, невідкритого ще більше ...» – писав Дж. Бокаччо [1, С. 418]. «Біч людини – це уявне знання» – стверджував М. Монтень [1, С. 442]. Приведені цитати ілюструють, що саме в цей період розвитку філософської думки, вперше, хоч і побічно, постає питання про відповідальність людини за плоди новацій, а також про шляхи реалізації та корисного використання цих плодів в реальному житті.

Це знайшло своє відображення в період Нового часу, коли Ф. Бекон було поставлено питання про звільнення людини від соціальних обмежень. Вперше творчість стала інтерпретуватися як новаторська діяльність, а її джерело – як діюча причина саме у Новий час.

Ф. Бекон розрізняв «плодоносне» та «світлоносне» знання. Плодоносне – це таке знання, яке приносить користь, а світлоносне – це те, що збільшує можливості пізнання. До цього часу, на думку Ф. Бекона, знання були переважно просвітляючими людину, але вони також повинні і працювати на людину. З цього можна зробити висновок, що вже в ті часи філософи намагалися проаналізувати практиологічний аспект поняття «новація» та «інновація». Ф. Бекон вважав, що побудувати нову науку неможливо без наукового методу. Саме в розробці такого методу, який указував би шлях до істини, Бекон бачив завдання логіки, створення якої призведе до того, що наукові відкриття і винаходи (новації) здійснюватимуться не випадково, а систематично, згідно з відповідними планами.

Т. Гоббс одним з перших вказав на величезну важливість «творчої уяви, як здатності створювати нове» [2, С. 14]. Новий час вже однією своєю назвою висвітлює жагу філософів до новацій, до творчості, до всебічного розкриття свого розумового потенціалу.

Філософська традиція XVII – XIX ст. розвинула розуміння новаторства, творчої активності та інтуїції як вищого вираження новаторської діяльності (Дж. Бруно, Г. Лейбніц, І. Кант, І. Фіхте). Для даного часу було характерне розуміння предметності мислення («думка про думки» [9, С. 217]), розуміння того, що в процесі мислення здійснюється певний об'єктивний розвиток самого предмета пізнання; що стосується розвитку знання про предмет – це лише одне з визначень розвитку предмета знання (Р. Декарт, Г. Лейбніц, І. Кант, Г. Гегель). Така предметність думки розумілася дуже багатозначно, її осмислення часто призводило до самих крайніх форм «об'єктивного ідеалізму», зв'язки між пунктом першим (думка як винахід) і пунктом другим (думка як розвиток предмета) або не помічалися зовсім, або містифікувалися.

Г. Лейбніц був першим, хто не просто впритул підійшов до розгляду поняття «новація», він навіть запропонував створення універсальної комбінаторики, завдяки якій люди змогли б робити безліч нових наукових відкриттів. «Оскільки універсум являє собою гармонійну сукупність речей, що знаходяться між собою в певних математично обчислюваних відносинах, то комбінаторика є для нього фундаментальним методом, що дозволяє з формалістичної точністю виробляти дві основні операції пізнання – аналіз і синтез для народження нових відкриттів» [9, С. 286]. Отже, згідно Г. Лейбніцу, завдання комбінаторного мистецтва полягає в тому, щоб:

- розкласти всі складні речі і поняття на прості елементи, які самі вже не піддаються подальшому розкладанню і можуть бути зрозумілі тільки через аналогію; знайдені таким чином причетна і будуть представляти собою «алфавіт людських думок», редукція до якого дозволяє досягти точного знання про речі;

- виявити всі можливі нові комбінації цих першопринципів, в результаті чого будуть отримані нові, в тому рахунку і похідні істини, це і є завдання винахідливої логіки.

Класична філософія розкрила складне взаємовизначення в процесі мислення суспільного суб'єкта (який би псевдонім він ні носив – загального «Я», або абсолютного духу, або спінозівської створюючої природи *natura naturans*) і суб'єкта особистісного, індивідуального [18, С. 111]. Багато парадоксів творчості ставали прозорими, розкривалися у своїй логічній підоснові, в контексті подібного взаємовизначення [18, С. 112]. Саме новації були визначенням самодіяльності, цілісної творчості, яка завжди здійснюється тільки цілісною, універсальною людиною. На думку Б. Спінози, І. Фіхте, інтуїція і являє собою, в її внутрішній суті, необхідний прорив до цілісної (що тотожно, – творчої, здатної на створення нового) людини [18, С. 112]. У своїх роботах Б. Спіноза говорить, що творча інтуїція виявляється на вищому підйомі інтелектуальних сил та штовхає свого носія на створення нового [18, С. 113]. Важливим кроком до зв'язку понять «новація» і «творчість» став принцип діяльнісного креативного детермінізму, концентрованим виявом якого є визначення поняття творчості: «... Творчість є винахід нового, при якій не виступають ніякі причини, крім тієї, що діє» [18, С. 112].

Новаторські погляди І. Фіхте полягають, зокрема, в тому, що він розглядає творчість як діалектичний і історичний процес. Якщо порівняти фіхтеанське розуміння «нового» з кантівським, то неважко переконатися в істотних відмінностях одного від одного [2, С. 19].

«Нове», за І. Кантом, – це «дещо рідкісне, що зберігається в таємниці. Воно є джерелом і засобом пошквалювання уваги» [12, С. 232]. Творчість І. Кант розглядав як особливий і непередбачений дар людини, в якому зближуються естетичні і пізнавальні начала. У самому процесі творчості він розмежовував «відкриття» та «новацію». Відкривають те, що існує саме по собі, залишаючись невідомим (К. Колумб відкрив Америку). І це і інше спирається на уяву і, зрештою, веде до всезагального. І. Кант розглядає новаторську (творчу) діяльність як «продуктивну здатність уяви» [12, С. 234]. І. Кант зазначав: «Людина – істота «не від світу цього», позаяк вільна і здатна створювати нове... її власні закони є законами її світу і несумісні з законами того світу, що створила не вона» [12, С. 233]. Здатність людини у процесі пізнання творити щось нове за власними законами спричиняє нову якість світу – його свободу. Новаторство за І. Кантом, – це процес пізнання, це шлях до свободи, бо пізнання робить людину вільною, здатною творити.

Для Г. Гегеля формування нового знання означає формування нового категоріального рівня, від становлення окремих категорій (всередині кожного циклу логічної спіралі) до корінних логічних зрушень (цикл категорій буття – цикл категорій сутності – цикл категорій поняття). Ці зрушення відзначають логічний розвиток людства. Перехід від однієї категорії до іншої, перехід від одного логічного циклу до іншого кола категорій, це і є в логіці Г. Гегеля секрет мислення як здатності до створення нового [7, С. 306].

В контексті XIX ст. відбулася реабілітація традиції, новації допускалися як оновлення традиції в конкретних історичних умовах.

К. Маркс стверджував, що в умовах соціального поділу праці сама універсальність, цілісність будь-якого творця виявляється перевернутою. Ця цілісність, також соціальна та історична за своїм походженням, заломлюється в кристалічному середовищі існуючих суспільних відносин. Більше за це, К. Маркс наполягав, що за допомогою нових продуктів творчості можна не тільки дізнатися про цей світ, а й перетворити його [2, С. 407]. Крім того, він ввів поняття «творчість мас» і зв'язав його з поняттям «інновація», надавши їм прагматичний характер.

Англійський мислитель А. Бергсон у праці «Творча еволюція» обґрунтував, що творчий процес створення нового визначається напрацюваннями минулого, котрі впливають на наші бажання, прагнення. Відповідно до цього створення абсолютного нового виявляється просто неможливим. «Будь-яке виробництво, навіть найбільш первісне, тримається на схожості й повтореннях... Воно завжди користується моделями, завжди створює дещо. Коли ж воно винаходить, воно лише виробляє або думає, що виробляє нове співвідношення вже відомих елементів» [3]. Ми підтримуємо думку даного вченого, кожна новація, це – не абсолютно нове, це – інтелектуальна діяльність у будь-якій галузі, пов'язана з соціальним пізнанням, фундаментальними, прикладними та емпіричними науковими дослідженнями та направлена на задоволення суспільних потреб.

Досить детально проблема виникнення новації висвітлена у працях російського філософа М. Бердяєва. Творча діяльність він визначає так: «Творчість не є лише боротьбою зі злом і гріхом – вона створює новий світ, продовжує справу творіння... у творчості вільній людина покликана творити світ новий і небувалий, продовжувати творіння Боже» [4, С. 320]. Філософ доводив, що творчий процес, будучи спрямованим на створення нового, за своєю сутністю не може взяти за основу оточуючу дійсність або бути зведеним до неї. М. Бердяєв стверджував, що творчість не слід зводити до нового співвідношення частин світу, «творчість є оригінальним актом особистих субстанцій світу» [4, С. 324]. Невід'ємною особливістю творчого акту є свобода, під якою слід розуміти не всюдозволеність, а позитивну новаторську силу особистості. Проте, на нашу думку, слід пам'ятати, що будь-яке нове, згідно із законом заперечення заперечення, так чи інакше у своїй основі має старе коріння, тобто вже усталені та визнані знання. Власне в цьому й полягає відносність нового. Більше за це, М. Бердяєв пов'язує з поняттям «новація» поняття «досконалість». «Свобода і здатність створювати нове є основною внутрішньою ознакою кожної істоти, створеної за образом Божим; в цієї ознаці укладена абсолютна досконалість плану творіння» [4, С. 332].

Книга М. Фосса «Ідея досконалості в західному світі», чи не єдине в ХХ ст. дослідження поняття досконалості, містить положення, що «досконалість є відповідність дійсності поняттю про неї. Кожна новація, яка виявляється відповідної тому поданню, яке про неї є – досконала» [20, С. 260]. Ми солідаризуємося з ідеями М. Фосса та М. Бердяєва, і вважаємо, що кожна новація має прагнути досконалості, але вважаємо цей підхід дещо ідеалізує сутність поняття «новація».

У філософії ХХ ст. подвійне ставлення до новації: з одного боку, має місце критика традицій, з іншого – новація можлива тільки як переплетення існуючих традицій. У сучасних дослідженнях понять «новація» та «інновація» можна виділити дві тенденції: перша – це прагнення до конкретизації понять, виявлення структури, видів, механізмів і прийомів функціонування новацій. Друга – загальнофілософське осмислення нового. На початку нашого століття була зроблена спроба створити окрему науку про творчі процеси мислення – еврилогію, до неї ж планувалося віднести всі дослідження новацій та новаторської діяльності. У її започаткування зробили значний внесок М. Бердяєв, С. Грузенберг, В. Енгельмейер, Т. Райнов, Л. Ферсман та ін.

Едгар Морен – французький філософ і соціолог вважає, що людина надзвичайно надмірна в своєму антропологічному чуттєвому естві. Ні одна тварина не наділена потенцією творити щось нове, бо вона не відає добра і зла, у неї немає свідомості, вона просто виживає в цьому світі і не здатна на творчість. Людина, яка має свідомість, вже має можливість творити. Але, людина – істота афективна, надмірна, яке існує в катаклізмах, страшних муках екстенсивних виборювань норми. Проблема міри для людини – найскладніша. Чим більше людина розвивається інтелектуально, тим більше вона стає афективною і непередбачуваною. Ця афективність і непередбачуваність і є тією антропологічною основою, яка веде до спалахів, катаклізмів, війн, зривів. Едгар Морен зазначає, що людина вносить у світ не міру, а зло. Зло даровано людині Богом, бо вона почала відати добро і зло, коли залишила рай і отримала здатність до створення нового [9, С. 22]. Ми не погоджуємося з Едгаром Мореном, бо він описує спосіб експресивної, надмірно буйної новаторської діяльності, але не зазначає, що людство завжди одягає на себе узду і протягом свого існування створило безліч заходів, які допомагають контролювати суспільні новації.

На відміну від Е. Морена, у своїй філософії новації М. Мамардашвілі розглядає творчість як таємницю оновлення способу життя [13, С. 89]. У різних довідниках зустрічаються безліч визначень цього складного феномену. Але усі вони так чи інакше схожі з визначенням новації. Тобто, в діяльності особистість детермінована зовнішніми чинниками; у творчості вона самодетермінована. Теоретичним відображенням такої ситуації відповідно виступають: погляд на людину як на істоту пасивну, сприймаючу дію, вплив ззовні, як на голий засіб; і погляд на неї як на самоціль, як на істоту самодіяльну, цілісну особистість, людину творчу та самоцінну інтелектуальна діяльність у будь-якій галузі, пов'язана з соціальним пізнанням, фундаментальними, прикладними та емпіричними науковими дослідженнями та направлена на задоволення суспільних потреб [13, С. 90].

Спроби наблизитись до сутності поняття «новація» неодмінно виводять на осмислення категорії «творче натхнення», «осяння». В. Моренець відзначає, що уникнути розмови про трансцендентність новаторства «не вдавалося ніколи й нікому з серйозних дослідників навіть за радянських часів, що виявляється в практичному застосуванні таких понять, як творчість, просвітлення, нова істина тощо» [20, С. 261].

Оскільки поняття «творчість» асоціюється з виникненням нового (а нове присутнє в усіх сферах творчості), то на основі цього деякі дослідники співвідносять творчість з природою. Існує точка зору, за якою «творчість» властива і неживій природі, і живій, – до виникнення людини, і людині, і суспільству, тобто творчість є новацією сама по собі. Активними прихильниками цієї точки зору є М. Грищенко, В. Крисаченко, Я. Пономарьов. Відразу зазначимо: ми не поділяємо цю точку зору, згідно з якою новаторськими можуть бути кваліфіковані процеси та явища, що лежать за межами соціальної форми розвитку матерії.

Досить ґрунтовною стосовно з'ясування проблеми творчості є монографія Б. Новікова «Творчість і філософія». Він, як і А. Бергсон, стверджує, що лише на перший погляд може здатися ворожою новаторській діяльності сувора детермінованість. А саме: «Новаторство, будучи діяльнісною формою буття свободи людини й суспільства, єдино можливим способом розвитку та реалізації останнього, глибоко вороже щодо тієї незалежності від усього...» [3]. Ми вважаємо, що новаторство є невід'ємною складовою екзистенції інтелектуальної особистості, яка, власне, робить її людиною, в широкому розумінні цього слова.

Заслуговує на окрему увагу думка Е. Боно, котрий у праці «Виникнення нової ідеї: про нешаблонне мислення» зауважував, що нові ідеї можуть з'явитися як на основі нових знань, так і без них [5, С. 100]. Як приклад, він наводить теорію відносності А. Ейнштейна, формулюючи яку, видатний фізик не займався збиранням наукових фактів. З іншого боку, Е. Боно вважає: щоб не стати в'язнями пануючої та суспільно визнаної ідеї, науковцям краще нічого не читати аби «не загрузнути в чужих ідеях настільки, що уже й помислити нічого про свої власні» [5, С. 78]. Ми припускаємо, що виникнення нового знання можливе не шляхом індуктивного узагальнення фактів (рух від одиничного до загального), а через реконструкцію й переосмислення розумом вихідного теоретичного матеріалу. В ході цього змінюються внутрішні зв'язки цього матеріалу та спостерігається відхід від усталених суджень суспільного досвіду. На нашу думку, не кожна комбінація знань може являти собою новацію, оскільки в такому випадку їх були б просто мільярди, а кожному людину можна було б вважати генієм-науковцем.

Сутність нововведень має визначатися за ступенем їх значущості та корисності для суспільства. Активне вдосконалення існуючого досвіду, присутність у новатора певних ментальних інструментів, власної точки зору і практичної техніки, дозволяють формувати і культивувати одні сутнісні сили і нехтувати іншими. Саме вдосконалення знаходить аксіологічне і етичне вимірювання. За великим рахунком тільки якщо у новатора є бажання щось вдосконалити у соціальному бутті, можна говорити як про новаторську діяльність.

Отже, можна зробити такі висновки:

Протягом історії світової філософії, здатність творити нове можна розуміти – як даність (творче осяяння, наснага), або як результат величезної натури особистості на шляху розвитку і самовдосконалення. В історії філософії до суб'єктів новаторської діяльності відносили Бога, Природу та Людину.

Людська творчість – це найвища форма новаторства, що універсально усвідомлюється та іманентно притаманна усім рівням ієрархії буття. Необхідними умови будь-якої творчості – це свобода дій, розвинутість людської індивідуальності, її цінність.

Існують такі традиції розгляду поняття «новація»: як творчий акт, осяяння (ідеалістична традиція), як продукт діяльності творця (діяльнісний підхід), як абсолютизація інтуїції (раціональний підхід), як відображення людини як біосоціальної сутності (гуманістична традиція), як сукупність інтелектуальних напружень людини.

Соціальна детермінація визначає долю новацій і нововведень: чи отримує творчий акт визнання чи буде приречений на забуття. Тобто, поняття «новація» розглядається у декількох значеннях, як нове знання, нова ідея (осмислення і передача значення) та знання про закони та закономірності.

Осягнення таємниці творчості пов'язане з осягненням таємниці новаторства. Новаторська діяльність і творчість нерозривно пов'язані. Експлікувати поняття «новаторство» в категоріальному полі соціальної філософії можна як характеристику суб'єкта діяльності, здатного до творчості, а «новаторську діяльність» – цілепокладанням і здійсненням творчості.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Антология мировой философии: в 4 т. / укладачі: В. В. Богатое, Ш. Ф. Мамедов. – М.: Мысль, 1970. – Т. 1. – 584 с.
2. Антология мировой философии: в 4 т. / укладачі: В. В. Богатое, Ш. Ф. Мамедов. – М.: Мысль, 1970. – Т. 2. – 673 с.
3. Бергсон А. Творческая эволюция / А. Бергсон; пер. з англ. В. Флерова. – М.: КАНОН-прес; Кучкове поле, 1998. – Режим доступу: <<http://psylib.org.ua/books/bergs01/index.htm>>.
4. Бердяев Н. Філософія творчості, культури і мистецтва: в 2 т. / Н. Бердяев. – К.: Мистецтво, 1994. – Т. 1. – 542 с.
5. Боно Э. Рождение новой идеи: про нешаблонное мышление / Э. Боно; [пер. с англ. О.Тихомирова]. – М.: Прогресс, 1976. – 143 с.
6. Словарь иностранных слов / [уклад. Ф. Попов, К. Дергаль]. – М.: Рус. яз., 1989. – 624 с.
7. Гегель Г. Энциклопедия философских наук: в 3 т. / Г. Гегель. – М., 1974. – Т. 1. – 480 с.
8. Деборин А. Книга для чтения по философии: в 2 т. / А. Деборин. – М.: Прогресс, 1995. – Т. 2. – 476 с.
9. Иванов Д. В. Суспільство як віртуальна реальність / В. Д. Иванов / – М.: Издательство АСТ, 2004. – 131 с.
10. История философии: Энциклопедия / М. Дортман. – Минск: Интерпрессервис; Книжный Дом, 2002. – 1376 с.
11. Камю А. Бунтующая людина. Філософія. Політика. Мистецтво. / А. Камю. – К.: Мистецтво, 1990. – 270 с.
12. Кант І. Антропологія з прагматичної точки зору / І. Кант // Кант І. Твори: в 6 т. – К.: Мистецтво, 1966. – Т. 6. – С. 230 – 237.
13. Мамардашвілі М. Називати речі своїми іменами / М. Мамардашвілі // Філософські студії. – 1993. – № 1. – С. 87 – 94.
14. Новиков Б. Творчість і філософія / Б. Новиков. – К.: Вид-во при Київ. ун-ті, 1989. – 168 с.
15. Новітній філософський словник / під ред. В. Шинкарук Ростов-на-Дону.: Фенікс, 2005. – 672 с.
16. Платон. Сочинения: в 3 т. / уклад. В. Плотінов. – М.: Прогресс, 1970. – Т. 2. – 302 с.
17. Полані М. Особистісне знання. На шляху до посткритичної філософії / М. Полані. – М.: Прогрес, 1985. – 344 с.
18. Спіноза Б. Додаток, що містить метафізичні думки. / Б. Спіноза. – М.: Прогрес, 1957. – Т. 1. – 271 с.
19. Фейербах Л. Сутність християнства / Л. Фейербах // Фейербах Л. Вибрані філософські твори. – М.: Прогрес, 1955. – Т. 2. – 312 с.
20. Яголковский С. Р. Когнітивна детермінація інноваційного мислення та креативності / С.Р. Яголковський // Праці Міжнародних науково-технічних конференцій "Інтелектуальні системи" (AIS'07) і "Інтелектуальні САПР" (CAD'07): в 4 т. – М.: Физматлит, 2007. – Т. 3. – С. 256-263.
21. Шеллинг В. Ф. Система трансцендентального идеализма / В. Ф. Шеллинг // Сочинения: в 2 т. – М.: Мысль, 1977. – Т.1 – 637 с.

SUMMARY

The article deals with the genesis of the social and philosophical understanding of the concept of "innovation", the etymology of the word and link the concepts of "innovation", "innovative activities", and creativity.